ἄξιοι συγχαρητηρίων διὰ τὸν ἐξαίρετον τοῦτον τόμον. Ὄχι μόνον θὰ ἀποτελέση οὗτος, μετὰ τῶν προσεχῶς ἐκδοθησομένων, σημαντικὴν συμβολὴν εἰς εἰς τὰς ἑλληνικὰς σπουδάς, ἀλλὰ καὶ θὰ τιμήση τοὺς σκοποὺς τοῦ μεγάλου πατριώτου καὶ μελετητοῦ ὅστις ἵδρυσε τὴν μοναδικὴν ταύτην Βιβλιοθήκην, τὴν τόσον περιτράνως διαλαλοῦσαν τὴν ἑνότητα τῆς ἑλληνικῆς ἱστορίας [1].

PETER TOPPING
τοῦ Πανεπιστημίου Καλιφορνίας

Ρωμανοῦ τοῦ Μελῳδοῦ, Ὕμνοι, ἐκδιδόμενοι ἐκ πατμιακῶν κωδίκων μετὰ προλεγομένων ὑπὸ Ν. Β. Τωμαδάκη. Τόμος Α', Ἀθῆναι 1952 (σελ. κδ'+336).

Ἐν τῷ τόμῳ τούτῳ περιέχονται δέκα τέσσαρες ὕμνοι Ρωμανοῦ τοῦ Μελῳδοῦ ἐκδιδόμενοι ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ὑπ' ἀριθ. 212 καὶ 213 (ΙΑ' αἰῶνος) κωδίκων τῆς κατὰ Πάτμον σεβασμίας βασιλικῆς καὶ σταυροπηγιακῆς Μονῆς τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου ὑπὸ δώδεκα μαθητῶν τοῦ ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ Ἀθηνῶν καθηγητοῦ τῆς Βυζαντινῆς φιλολογίας κ. Ν. Τωμαδάκη, καὶ δὴ καὶ τῇ ἐμπνεύσει καὶ καθοδηγήσει αὐτοῦ.

Ἐκ τῶν ὕμνων τούτων τοῦ πρυτάνεως τῶν Βυζαντινῶν, ἂν μὴν καὶ πάντων τῶν χριστιανῶν ποιητῶν, τοὐλάχιστον κατὰ τὸν Krumbacher, οἱ πλεῖστοι ἔχουσιν ἤδη ἐκδοθῆ μάλιστα ὑπὸ τοῦ Pitra καὶ τοῦ Mioni, τινὲς δ' ἐκδίδονται καὶ διὰ πρώτην φοράν. Τῆς παρούσης ἐκδόσεως, ἥτις εὐλόγως προσφωνεῖται εἰς τὴν πνευματικῶς καὶ ὑλικῶς φιλοξενήσασαν τὸν ὅμιλον τοῦ κ. Τωμαδάκη Ἱ. Μονὴν τοῦ Ἁγ. Ἰωάννου, προηγήθη ἐπιτόπιος ἐργασία ἐν αὐτῇ, συνεχισθεῖσα ἔπειτα ἐν τῷ πανεπιστημιακῷ φροντιστηρίῳ τοῦ ἐν λόγῳ καθηγητοῦ.

Προηγοῦνται «προλεγόμενα» τοῦ κ. Τωμαδάκη, ἔνθα γίνεται λόγος περὶ τῆς Βυζαντινῆς χριστιανικῆς ποιήσεως ἐν γένει καὶ ἰδίᾳ περὶ τοῦ Ρωμανοῦ

---

[1] Σημειῶ ἐνταῦθα παρεράματά τινα τοῦ καταλόγου: σελ. VIII, ὁ Ἐρωτόκριτος εἶναι μᾶλλον ἐπικολυρικὸν ποίημα· σελ. X, ἀριθ. 97, διάβ. 297· εἰς τὸν πίνακα περιηγηταὶ καὶ συγγραφεῖς, ὀνόματα οἷα Ναύαρχος Κόχραν καὶ Φίνλεϋ ἀνήκουν κανονικῶς εἰς τὸν γενικὸν πίνακα, ἐφ' ὅσον δὲν εἶναι συγγραφεῖς ἐν τῷ καταλόγῳ, ἀλλὰ μόνον ἀναφέρονται ὑπ' ἄλλων· εἰς τὸν γενικὸν πίνακα ἀνάγνωθι Corsica, Samarkand καὶ Yenişehir: Τὸ μοναστήριον τοῦ «Ὁσίου Λουκᾶ» καὶ τὸ τοῦ «Ἁγίου Λουκᾶ τοῦ Στιριώτου» εἶναι ἓν καὶ τὸ αὐτό· 104 φαίνεται ἀνακριβὲς μετὰ τὸ Φαναριῶται.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
20/09/2024 23:55:40 EEST - 3.145.41.134

καὶ τοῦ ἔργου αὐτοῦ, ὡς καὶ περὶ τοῦ φυσικοῦ καὶ ἠθικοῦ κόσμου αὐτοῦ (σελ α' – κδ'). Ἤδη ἐν τοῖς προλεγομένοις τούτοις καταφαίνεται τὸ πάθος τοῦ συγγραφέως αὐτοῦ πρὸς τὴν οἰκειοτάτην εἰς αὐτὸν ἐκκλησιαστικὴν ἡμῶν ποίησιν, ἣν θεωρεῖ ὡς τὴν χαρακτηριστικωτέραν καὶ ποιητικωτέραν ἐν ὅλῳ τῷ Χριστιανισμῷ, καὶ ἰδιαιτέρως πρὸς Ρωμανὸν τὸν Μελῳδόν, πάθος ὅπερ δὲν εἶναι ἁπλῆ ἀπόρροια τῆς ἀγάπης ἑνὸς διακεκριμένου βυζαντινολόγου πρὸς τὰ ἀντικείμενα τῶν ἐρευνῶν του, ἀλλὰ καὶ τῆς ἐξ ἁπαλῶν ὀνύχων ἀφοσιώσεώς του πρὸς τὴν θείαν λατρείαν τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας καὶ τὴν βιβλικὴν καὶ πατερικὴν γραμματείαν ἑνὸς πιστοῦ ὀρθοδόξου. Καὶ εἶναι εὐχάριστον, ὅτι ὁ κ. Τωμαδάκης τὸν ἱερὸν τοῦτον ἐνθουσιασμὸν καὶ τὴν ἐν λόγῳ ἀγάπην μετέδωκε καὶ εἰς ἐκλεκτὴν πλειάδα μαθητῶν καὶ συνεργατῶν αὐτοῦ, ἀπὸ τῶν ὁποίων πολλὰ τὰ καλὰ δύναταί τις νὰ ἀναμένῃ διὰ τὴν καλλιέργειαν τῶν τοιούτων σπουδῶν ἐν τῇ ἡμετέρᾳ πατρίδι.

Μετὰ τὰ σοφὰ προλεγόμενα, ἐπακολουθοῦσιν οἱ ὑπὸ τῶν συνεργατῶν τοῦ κ. Τωμαδάκη ἐκδιδόμενοι ὕμνοι, μετ' ἰδιαιτέρων προλεγομένων παρ' ἑκάστου τῶν ἐκδοτῶν, παραπομπῶν εἰς τὰ σχετικὰ χωρία τῆς Ἁγ. Γραφῆς, παραθέσεως διαφερουσῶν γραφῶν καὶ κριτικῶν διορθώσεων εἴτε τοῦ ἐκδότου εἴτε τοῦ κ. Τωμαδάκη, ὡς καὶ ἑρμηνευτικῶν σχολίων εἰς τοὺς παρατιθεμένους ὕμνους λαμβανομένων ἐκ τῆς μελέτης τῶν βιβλικῶν καὶ πατερικῶν κειμένων, ἐξ ὧν ἐνεπνεύσθη ὁ θεῖος ὑμνογράφος. Παρατίθεται πρῶτον κοντάκιον κατανυκτικὸν τῆς Τετάρτης τῆς Ε' ἑβδομάδος τῶν νηστειῶν, τὸ φέρον τὴν ἀκροστιχίδα «*Προσευχὴ Ρωμανοῦ*» καὶ ἐκδιδόμενον ὑπὸ τοῦ *Κ. Φαφαλιοῦ*, ἔρχεται ἔπειτα ὁ ὡραῖος «*αἶνος τοῦ Ρωμανοῦ*» ψαλλόμενος τὴν Πέμπτην τῆς Ε' ἑβδομάδος τῶν νηστειῶν καὶ ἐκδιδόμενος ὑπὸ τοῦ *Ἀθ. Κομίνη*, προτάσσοντος σχετικὸν τεμάχιον ἐκ τῶν ἀποκρύφων εὐαγγελίων, ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ ὁποίου τελεῖ ὁ αἶνος οὗτος. Ἐπακολουθεῖ ὁ καλλίστης καὶ δραματικῆς πλοκῆς *ὕμνος εἰς τὴν θυσίαν τοῦ Ἀβραὰμ* ἐκδιδόμενος ὑπὸ τοῦ *Π. Νικολοπούλου*, προτάσσοντος τὴν σχετικὴν διήγησιν ἐκ τῆς βίβλου τῆς Γενέσεως κβ' 1 – 13. Ἕπεται «*ὁ ὕμνος εἰς Ἰσαάκ, ὅτε ηὐλόγησε τὸν Ἰακώβ*», κατανυκτικὸν κοντάκιον τῆς Ε' ἑβδομάδος τῶν νηστειῶν, ἐκδιδόμενον ὑπὸ τῆς *Ἰνοῦς Μιχαηλίδου*, προτασσούσης τὴν σχετικὴν διήγησιν ἐκ τῆς Γενέσεως κζ' 1 – 42, ἀκολουθεῖ ὁ σπουδαιότατος διὰ τὴν ἐξακρίβωσιν τῆς χρονολογίας τῆς ἀκμῆς τοῦ ποιητοῦ ὕμνος τοῦ Ρωμανοῦ «*εἰς ἕκαστον σεισμὸν καὶ ἐμπρησμόν*», ἐκδιδόμενος ὑπὸ τοῦ *Δ. Δημήτραινα*. Ἕπεται ὁ νῦν τὸ πρῶτον ἐκδιδόμενος ὑπὸ τοῦ *Κ. Ρικάκη* «*ὕμνος εἰς τὰ ἅγια νήπια*», τοῦ ὁποίου προτάσσεται ἡ σχετικὴ διήγησις ἐκ κατὰ Ματθαῖον εὐαγγελίου β' 13 – 18. Εἶτα ἔρχεται ὁ «*εἰς τὸν δίκαιον καὶ τετραήμερον Λάζαρον ὕμνος Α'*» ἐκδιδόμενος ὑπὸ τοῦ *Ι. Θεοφάνους Α. Παπαδημητρίου*, προτάσσοντος τὴν σχετικὴν διήγησιν ἐκ τοῦ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγελίου ια' 1 – 44, ἕπεται ὁ «*εἰς τὸν ὅσιον καὶ δίκαιον Λάζαρον τὸν τετραήμερον ὕμνος Β'*» ἐκδιδόμενος ὑπὸ τοῦ *Μ. Ν.*

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
20/09/2024 23:55:40 EEST - 3.145.41.134

Ναουμίδου. Ἐπακολουθεῖ ὁ δραματικῆς πλοκῆς ὕμνος «*εἰς τὸν πλούσιον καὶ τὸν πτωχὸν Λάζαρον*», κοντάκιον κατανυκτικὸν τῆς ϛ' ἑβδομάδος τῶν νηστειῶν, ἐκδιδόμενος ὑπὸ τοῦ *Α. Μπαγιόνα*, προτάσσοντος τὴν σχετικὴν παραβολὴν ἐκ τοῦ Λουκᾶ ιϛ' 19 – 31, ἕπεται «*ὁ ὕμνος εἰς Θεόδωρον μάρτυρα*», ἐκδιδόμενος ὑπὸ τοῦ *Ν. Κοντοσοπούλου*, προτάσσοντος σχετικὰς περικοπὰς ἀπὸ τὸ Synaxarium Constantinopolitanum, ἔρχεται ἔπειτα «*ὁ ψαλμὸς εἰς ἅγιον Παντελεήμονα*», ἐκδιδόμενος ὑπὸ τῆς *Ἕλλης Κυριακάκη*, προτασσούσης σχετικὰς περικοπὰς ἐκ τοῦ αὐτοῦ Συναξαρίου, ἕπεται «*εἰς ἁγίους Ἀναργύρους ὕμνος Β'*», ὃν ἐκδίδει ἡ *Λυδία Ἀθανασοπούλου*, προτάσσουσα σχετικὰς περικοπὰς ἐκ τοῦ εἰρημένου Συναξαρίου καὶ ἐκ τοῦ Analecta Bolandiana, ἐν συνεχείᾳ ἐκδίδεται ὑπὸ *Π. Νικολοπούλου* ὁ μέχρι τοῦδε ἀνέκδοτος «*ὕμνος εἰς τὸν ἅγιον Ἰγνάτιον τὸν Θεοφόρον*» προτασσομένης τῆς σχετικῆς περικοπῆς ἐκ τοῦ μνημονευθέντος Συναξαρίου. Τέλος ὁ *Ἰω.- Θεοφάνης Α. Παπαδημητρίου* ἐκδίδει τὸν ἐπίσης ἀνέκδοτον μέχρι τοῦδε ὕμνον «*εἰς τὸν Εὐαγγελισμὸν τῆς Θεοτόκου*», προτάσσων τὰς σχετικὰς περικοπὰς ἐκ τοῦ κατὰ Λουκᾶν (α' 20 – 38) καὶ τοῦ κατὰ Ματθαῖον (α' 18 – 35) εὐαγγελίου. Ἐπακολουθοῦσι τρεῖς πίνακες, ἤτοι γλωσσικὸς καὶ γραμματικός, παροραμάτων καὶ προσθηκῶν καὶ ὁ τῶν περιεχομένων.

Διεξήλθομεν μετὰ πολλῆς προσοχῆς τὸ περιεχόμενον τοῦ ἀνωτέρου τόμου καὶ ὀφείλομεν νὰ ἐξάρωμεν ὄχι μόνον τὴν πολυτιμοτάτην συμβολὴν τοῦ κ. Τωμαδάκη, τοῦ ὁποίου ἡ εὐσεβὴς καὶ ἐπιστημονικὴ πνοὴ διήκει δι' ὅλου τοῦ ἔργου, ἀλλὰ καὶ τῶν καλῶν αὐτοῦ συνεργατῶν τὴν φιλοτιμίαν καὶ φιλοπονίαν καὶ δὴ καὶ τὴν ἀγάπην πρὸς τὸν μέγαν Μελῳδὸν καὶ τὴν κατανόησιν τῶν ποιημάτων αὐτοῦ, τήν τε φιλολογικὴν ὡς καὶ τὴν λογοτεχνικὴν καὶ τὴν θρησκευτικήν. Καίτοι δὲ δὲν ἀπέφυγον οἱ συνεργάται οὗτοι, οὐδὲ ἦτο ἄλλως τε εὔκολον νὰ ἀποφύγωσι παντελῶς ἀνακριβείας τινὰς ἐπὶ θεμάτων θεολογικῶν καὶ ἐκκλησιαστικῶν, μὴ οἰκείων εἰς αὐτούς [1], δὲν θὰ ἦτο δίκαιον ἀπὸ θεολογικῆς πλευρᾶς νὰ μὴ ἐκφρασθῇ ἡ ἱκανοποίησις καὶ ὁ θαυμασμός, διά

[1] Ἡ ἐν σελ. 93 ὑποσημείωσις ὑπ' ἀριθ. 4, «κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Ἰουστινιανοῦ ἦτο ἄρα γε ἐξ ἴσου ἀνεπτυγμένη εἰς τὸ αἴσθημα τοῦ λαοῦ ἡ λατρεία τῆς Θεοτόκου (sic) μὲ τὴν τοῦ Χριστοῦ» δὲν εὐστοχεῖ. Ἐπίσης δὲν εὐστοχεῖ ἐξ ἀπόψεως θεολογικῆς ἡ ἐν τῇ β' ὑποσημ. τῆς σελ. 186 παρατήρησις, ὅτι ὁ Ρωμανὸς «τὸ λυτρωτικὸν ἔργον θεωρεῖ ὡς ἁρμόζον μόνον εἰς τὴν θείαν φύσιν» τοῦ Σωτῆρος. Ὅσον δ' ἀφορᾷ εἰς τὴν ἐν σελ. 203 παρατήρησιν, ὅτι καὶ ὁ ὕμνος «εἰς τὸν πλούσιον καὶ τὸν Λάζαρον» δὲν παραδίδεται διὰ τοῦ Τριῳδίου «καθ' ὅτι τὴν δ' τῆς ἕκτης τῶν Νηστειῶν δὲν ἄγεται πλέον ἑορτὴ σχετικὴ πρὸς τὸ θέμα, τοῦ ἑορτολογίου τῆς Ἐκκλησίας μεταβληθέντος», ἃς σημειωθῇ ὅτι τὸ κύριον θέμα ὅλης τῆς ἑβδομάδος ταύτης εἶναι ἡ ἀνάστασις Λαζάρου καὶ ἡ θριαμβευτικὴ τοῦ Κυρίου εἴσοδος ἀφ' ἑνὸς καὶ ἡ παραβολὴ τοῦ πλουσίου καὶ τοῦ Λαζάρου ἀφ' ἑτέρου, μὴ ἀποτελούσης ἐξαίρεσιν τῆς Τετάρτης τῆς ἑβδομάδος ταύτης.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
20/09/2024 23:55:40 EEST - 3.145.41.134

τε τὰς λεπτὰς κριτικὰς καὶ καλολογικὰς παρατηρήσεις τῶν νέων τούτων, καὶ διὰ τὴν εὐλάβειαν καὶ ἐνημερότητα αὐτῶν περὶ τὸ περιεχόμενον τῶν τε ἁγίων Γραφῶν καὶ τῶν ἔργων τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας, ἐξ ὧν ἐνεπνεύσθη τὰ ἀθάνατα ποιήματά του ὁ Ρωμανὸς καὶ ἄνευ τῶν ὁποίων δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ κατανοηθῶσι ταῦτα, ἔτι δὲ καὶ διὰ τὴν ἐνημερότητα περὶ τὴν ὑπάρχουσαν ἑλληνικὴν θεολογικὴν γραμματείαν. Εἰς ταῦτα πάντα, ἐὰν προσθέσῃ τις τὴν ἀρτιότητα τῆς κριτικῆς ἐκδόσεως τῶν τε ἐκδεδομένων καὶ τῶν ἀνεκδότων ποιημάτων τοῦ Ρωμανοῦ καὶ τὴν τόσον φιλόκαλον ἐμφάνισιν τοῦ παρόντος τόμου, δὲν θὰ ὑπερέβαλλεν οὐδαμῶς τὰ πράγματα διατεινόμενος ὅτι ἡ ἔκδοσις περιποιεῖ τιμὴν εἰς τὴν ἑλληνικὴν ἐπιστήμην.

Π. Ι. ΜΠΡΑΤΣΙΩΤΗΣ

Σ τ ε ρ γ ί ο υ Γ. Σ π α ν ά κ η, τέως Ἐφόρου τῆς Βικελαίας Βιβλιοθήκης Ἡρακλείου : Μνημεῖα τῆς Κρητικῆς Ἱστορίας, τόμος III, Πρόλογος Ἰωάννου Καλιτσουνάκη, ἀκαδημαϊκοῦ, Ἡράκλειο Μ. CM. LIII (sic).

Ὑπὸ τὸν ὡς ἄνω τίτλον ἐκυκλοφόρησεν ἐσχάτως ὁ τρίτος τόμος τῶν «Μνημείων τῆς Κρητικῆς Ἱστορίας», εἰς τὰ ὁποῖα ὁ ἐν Ἡρακλείῳ λόγιος κ. Στ. Σπανάκης ἐκδίδει Ἐκθέσεις Ἐνετῶν Προβλεπτῶν περὶ Κρήτης εἰς τὸ ἰταλικόν των κείμενον μετὰ μεταφράσεως παρὰ πόδας εἰς δημῶδες ἰδίωμα. Ὁ παρὼν τόμος περιέχει τοῦ F i l i p p o P a s q u a l i g o, capitano di Candia e provveditor della Canea, Relazione letta nell' Eccelentissimo Senato (1594). Περὶ τοῦ ἀξιωματούχου τούτου ὁ ἐκδότης δὲν διαλαμβάνει, ὡς ἔπρεπε, διὰ νὰ πληροφορήσῃ ἡμᾶς περὶ τοῦ βίου του καὶ τῆς δράσεώς του.

Ἡ ἔκθεσις τοῦ Pasqualigo ἔχει διττὸν χαρακτῆρα· ἀφ' ἑνὸς μὲν προτείνει διάφορα μέτρα πρὸς τὴν Ἐνετικὴν Γερουσίαν διὰ τὸν τειχισμὸν καὶ τὸν ἐξοπλισμὸν τοῦ Βασιλείου τῆς Κρήτης, ἐξ ἄλλου δὲ ἐξιστορεῖ τὰ κατὰ τὴν κοινωνικὴν αὐτῆς κατάστασιν καὶ τὰ κατὰ τὴν ἐπισυμβᾶσαν ἐκ τῆς πανώλους εἰς τὸ διαμέρισμα τοῦ Χάνδακος συμφορὰν κατὰ τὰ ἔτη 1592 – 1594 (ὁ ἐκδότης δὲν ἀντιλαμβάνεται τὴν διαφορὰν τῆς χρονολογήσεως more veneto)· αἱ σχετικαὶ σελίδες ἀναγινώσκονται μὲ ἀδιάπτωτον ἐνδιαφέρον.

Πολλὰς παρατηρήσεις θὰ εἶχον νὰ κάμω ὡς πρὸς τὴν ἀκρίβειαν τῆς μεταφράσεως τοῦ ἐκδιδομένου κειμένου καὶ εἰς ἄλλα καὶ εἰς τὰ τοπωνύμια καὶ δὴ εἰς τὴν ἀπόδοσιν τῶν ὅρων τῶν δηλούντων τὰ δημόσια ἀξιώματα. Οἱ τελευταῖοι οὗτοι δέον ν' ἀποδίδωνται μετ' ἐξαιρετικῆς προσοχῆς, ἄλλως θὰ βλέπωμεν συνταγματάρχας ἀντὶ λοχαγῶν καὶ προβλεπτὰς ἀντὶ ὑγιεινόμων κτό. Διὰ τοῦτο συνιστῶ εἰς τοὺς ἐρευνητὰς τὴν ἀπευθεῖαν χρῆσιν τοῦ κειμένου.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
20/09/2024 23:55:40 EEST - 3.145.41.134